

Babasının Gözünden İşitme Kayıplı Kızının Yaşam Öyküsü

Cansu ARSAN* Yıldız UZUNER**†

Atıf için:

Arsan, C. ve Uzuner, Y. (2022). Babasının gözünden işitme kayıplı kızının yaşam öyküsü. *Eğitimde Nitel Araştırmalar Dergisi*, 34, 210-234 <https://doi.org/10.14689/enad.34.1619>

Öz: Araştırmanın amacı, işitme kayıplı yetişkin çocuğu olan normal işiten bir babanın yaşam hikâyesinin incelenmesi ve babanın işitme kayıplı çocuğunun hayatı ve gelişim dönemleri üzerindeki etkilerinin derinlemesine anlaşılmasıdır. Nitel araştırma yöntemlerinden yaşam öyküsü ile desenlenen araştırmanın katılımcısı doğuştan çok ileri derece duyu-sinirsel işitme kaybına sahip yetişkin çocuğu olan bir babadır. Araştırma verileri yarı-yapılandırılmış görüşmeler, dökümanlar, fotoğraflar ve yansıtımlı araştırmacı günlükleri ile toplanmıştır. Toplanan veriler tümevarımcı yöntem ile analiz edilmiştir. Bulgular dokuz ana tema çerçevesinde yorumlanmıştır: babanın içinde büyüdüğü aile, eşinin hamilelik dönemi, tanılama dönemi, okul öncesi dönem, ilkökul dönemi, ortaokul ve lise dönemi, yetişkinlik dönemi, e-Kpss/ iş hayatı ve koklear implant ameliyatı sonrası karşılaşılan güçlükler. Araştırmanın bulguları; katılımcı babanın içinde büyüdüğü ailenin kendi babalık algılarına etkisi olduğunu göstermiştir. Baba, kızının işitme kaybını daha çabuk kabullenmiş, babanın bu davranışı işitme kayıplı çocuğu ile olan bağı artırmış ve çocuğun gelişim dönemleri, akademik becerileri üzerinde asıl söz sahibinin baba olmasına neden olmuştur. Bir baba olarak isteğinin işitme kayıplı çocuklar ile daha fazla sözlü iletişim kurulması olduğunu dile getirmiştir. Araştırmanın bulguları tüm işitme kayıplı baba-çocuk nüfusuna genellenemese de bu bulguların kuramlar ve ileri araştırmalara ışık tutacağı düşünülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Babalar, işitme kaybı, babalık algısı, işitme kayıplı yetişkin, işitme kayıplı çocuğu olan babalar.

Makale Hakkında

Gönderim Tarihi:

22.07.2022

Düzeltilme Tarihi:

20.08.2022

Kabul Tarihi:

Makale Türü

Araştırma

© 2021 ANI Yayıncılık. Tüm hakları saklıdır.

*Sorumlu yazar: Zonguldak İl Millî Eğitim Müdürlüğü, Türkiye, arsanansu@gmail.com ORCID: 0000-0001-6242-0084

**† Anadolu Üniversitesi, Türkiye, yuzuner@anadolu.edu.tr ORCID: 0000-0001-6477-2593

Giriş

Aile, bireylerin çeşitli bağlamlarda çocukların gelişimsel alanları üzerinde farklı düzeylerde etkilerinin olduğu karmaşık ve etkileşimli sistemlerdir (May vd., 2017). Aile sistemi içerisine doğan çocuk, ailenin hayatında birçok yeniliğe, ailenin kendi içinde ve dışı dönük olan ilişkilerinde değişimlere neden olmaktadır. Aile sisteminin yapısını, etkileşimlerini ve zaman içerisindeki değişimlerini anlayabilmek için uzun yıllar boyunca çeşitli araştırmacılara konu olan aile yaklaşımlarını bilmek önemlidir. Bunlardan bazıları ortaya çıkış tarihine göre 'Sembolik Etkileşim Kuramına Göre Aile', 'Aile Gelişim Teorisi', 'Sistem Anlayışına Göre Aile', 'Ekolojik Sistem Yaklaşımına Göre Aile' ve 'Feminist Aile Teorisi' olarak sıralanabilir. Bu aile yaklaşımlarında ortak nokta, bireylerin rollerinin, sorumluluklarının ailenin bir bütün olarak gelişimini olumlu etkileyebilmesi için aile bireylerinin etkileşimlerinin dengede olması gerektiğidir. Yeni bir bireyin aileye katılacak olması eşlerin ortaklaşa hareket etmeleri gereken önemli bir geçiş dönemidir (Özşenol vd., 2003). Üstelik bu bireyin işitme kaybı ile doğması ebeveyn rollerinin yeniden düzenlenmesini ve yeni günlük rutinlerin oluşturulmasını gerektirmektedir (Cronic vd., 1983; Kaner vd., 2011; Kazak ve Marvin, 1984).

Normal işiten çocukları aile sisteminin parçası olarak kabul ederken, toplumsal kültürümüzün bir parçası olarak yaşayan özel gereksinimli bireyleri görmezden gelmemek gerekir (Atmaca ve Uzuner, 2020). İşitme kayıplı bireyi, 2018 yılında yayımlanan Millî Eğitim Bakanlığı (MEB) Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği 'işitme duyarlılığının kısmen veya tamamen kaybından dolayı özel eğitim ve destek hizmetine ihtiyacı olan birey' olarak tanımlamıştır (T.C. Resmi Gazete, 2018). İşitme kayıplı çocukların erken tanılanmaları ve işitmeye yardımcı teknolojilerden hemen yararlanmaya başlamaları dil gelişimi ve iletişim becerilerinin gelişimleri için çok önemlidir (Marschark ve Spencer, 2006). Dikkat edilmesi gereken; çocuğun ilk üç ay içinde tanılanması ve uygun yardımcı teknolojiyi kullanmaya başlayarak (Akın vd., 2009) kritik dönem olan 0-4 yaş aralığında ve en kısa sürede eğitime başlamasıdır (Turan, 2000; Tüfekçioğlu, 2007).

Bir çocuk ileriki yıllarına temel oluşturacak deneyimleri yaşamın ilk yıllarında anne ve baba ile etkileşime girerek edinmeye başlamaktadır (Kuzucu, 2011). Geçimi sağlayabilme şartlarının ağırlaşması, kadınların akademik olarak kendilerini geliştirmesi, teknolojiye gelişmeler zamanla iş gücüne duyulan ihtiyacı arttırmış bu da kadının çalışma hayatına girmesine sebep olmuştur. Dolayısıyla çocuğun bakımı ve gelişimlerine ilişkin sorumluluklarının her iki ebeveyn tarafından yüklenilmesi zorunluluğu ortaya çıkmıştır. Bu değişimler babanın, aileye maddi getiri sağlamasının yanında çocukların bakım ve eğitimlerinde de önemli rol oynamaya başlamasına neden olmuştur (Çağdaş, 2015; Güngörmüş-Özkardeş, 2010; Ünüvar, 2008). Bu da babanın eski zamanlarda evin geçimini sağlayıcı rolünü, geleneksel olarak kadın rolü gibi görülen çocuk bakımına katılımına doğru değiştirmiştir. Dolayısıyla aile sistemi içerisinde yer alan babaların çocukların üzerindeki etkilerini göz ardı etmemek gerekmektedir.

Normal gelişim gösteren veya herhangi bir yetersizliği olan çocuğa sahip bir babanın, çocuğunun hayatındaki rolü önemli olduğu gibi aynı zamanda çok çeşitlidir. Babalar;

bakım sağlama, disiplin etme, ilgili, öğretici, arkadaş, rol model, koruyucu ve maddi dayanak olma şeklinde roller sergilemektedir (Mercan ve Tezel Şahin, 2017). Babalar çeşitli rollere bürünürken özellikle küçük çocuklarıyla annelerden daha fazla direktif vererek, açıklama taleplerinde bulunarak, sorular sorarak, geçmiş olaylara referanslar vererek konuşurlar. Bu karmaşık konuşma biçimleri çocuklara daha fazla dilsel talep getirdiği için, babaların 'dış dünyaya bir köprü' olarak hizmet ettikleri düşünülmektedir (Ely vd., 1995). Böylece, babaların iletişim tarzları, çocuklara doğrudan sosyal değişimlerin dilsel ve iletişimsel taleplerini öğretmektedir (Lamb, 2010).

Babanın, bebekliğinden itibaren normal gelişim gösteren çocuğu ile kurduğu bağı etkileyen çeşitli etmenler vardır. Bu etmenlerden bazıları (Güngörmüş-Özkardeş, 2010; McHale ve Huston, 1984; Tezel-Şahin ve Özbey, 2007); babanın içinde büyüdüğü aile ortamı ve ailesi ile olan iletişimi; eğitim durumu; maddi durumu; eşinin hamileliği ve bebek konularındaki olumlu/olumsuz düşünceleri; eşi ile arasındaki iletişim; bebekle nasıl etkileşim kurabileceği konusundaki bilgi ve deneyimleri; yaşı; çocuk yetiştirme konusundaki tutumu/ düşünceleri, kendisini babalık deneyimine hazır hissetmesi, kendisinde algıladığı babalık yetenekleridir. Aynı zamanda kendi babalarıyla pozitif yönde ilişkiler geliştiren babaların, çocukları ile daha fazla ilgilendikleri de çalışmalarla desteklenen bilgiler arasındadır (Radin ve Goldsmith, 1983).

İlgili alanyazın çalışmalarına göre annelerin doğum yaptıktan sonraki kayıtlı verileri zengin bir bilgi kaynağı sağlasa da genellikle çocuğun babasına ilişkin çok az bilgi sağlamaktadır (Lam vd., 2012). Baba ve çocuk araştırmalarına bakıldığında genellikle babaların çocuklarıyla geçirdikleri zamanın miktarına odaklanıldığı fakat geçirilen zamanın verimliliğinin ve baba-çocuk etkileşimlerinin kalitesinin göz ardı edildiği görülmektedir (Newland, 2012). Ulusal alanyazında nitel yöntemler kullanılarak yapılan araştırmaların (Acar vd., 2020; Altın, 2014; Çolaklıoğlu vd., 2019; Tepe ve Demir, 2019; Yalçınöz, 2011) çocukların gelişim dönemlerine vurgularının eksik kaldığı ve özellikle babanın işitme kayıplı çocuğa sahip olmak ile ilgili yaşam deneyimlerinin kapsamlı şekilde ele alınmadığı görülmüştür. Yöntemsel olarak bakıldığında; nicel yöntemler kullanılarak yapılan çalışmaların (Bonney vd., 1999; Bronte-Tinkew vd., 2008; Caldera, 2014; Lewis, 1999; Aksoy ve Tatlı, 2019; Aydın, 2003; Biber, 2016; Güngörmüş-Özkardeş ve Arkonaç, 1998; Şahin ve Demiriz, 2014; Ünlü, 2010) bütüncül bakış açısı sağlaması açısından eksik kaldığı, nitel yöntemler kullanılarak yapılan araştırmaların (Acar vd., 2020; Akyol vd., 2017; Altın, 2014; Wall ve Arnold, 2007; Beatty ve King, 2008; Carrillo vd., 2016; Çolaklıoğlu vd., 2019; McNeil ve Chabassol, 1984; Mueller ve Buckley, 2014; Roberts vd., 2014; Szarkowski ve Brice, 2016; Tepe ve Demir, 2019; Yalçınöz, 2011) ise belirli bir zaman dilimini kapsayan kesit araştırmaları olduğu görülmektedir. Bu bilgiler ışığında bir babanın, işitme kayıplı çocuğunun ilk tanılanmasından itibaren yetişkin ve kendi gelirini elde eden bir birey olabilmesi sürecine kadarki mücadelelerini, babanın duygu ve düşüncelerini, yaşam deneyimlerini yansıtan bir çalışma yapma gereksinimi duyulmuştur. Bu bağlamda, işitme kayıplı çocuğu olan bir babanın işitme kayıplı çocuğu ile birlikte geçirdiği yaşamı ve bu yaşam hakkındaki görüşlerinin incelenmesi amacıyla aşağıdaki sorulara cevaplar aranmıştır;

1. Katılımcı babanın, babalık algısına ve babalık görevlerini yerine getirme şekline içinde büyüdüğü ailenin etkisi nedir?
2. İşitme kayıplı çocuğa sahip olmanın aile üzerindeki etkileri hakkında babanın görüşleri nelerdir?
3. İşitme kayıplı çocuk ve babanın birbirlerine etkileri hakkında babanın düşünceleri nelerdir?
4. Babanın, işitme kayıplı çocuğunun gelişim dönemlerine yönelik yaşantıları hakkında görüşleri nelerdir?
5. Babanın, çocuğunun gelişim dönemlerinde karşılaşılan zorlukların üstesinden gelme gayretleri nelerdir?
6. Babanın işitme kayıplı çocuğu olan diğer ailelere önerileri nelerdir?

Yöntem

Hayata bir bütün olarak bakmanın ve bireysel yaşamlarla ilgili derinlemesine çalışma yapmanın bir yolu olarak, yaşam öyküsü modeli önerilmektedir (Atkinson, 1998). Etherington'a (2006) göre yaşam öyküsü; kişinin hayatının bir noktasında, bir araştırmacıya/dinleyiciye bir amaç çerçevesinde hangi yaşam deneyimini, nasıl anlattığı, anlatan ve dinleyen tarafından bu hikâyenin nasıl yorumlandığı ile ilgili ortak paydada buluşulan bir yöntemdir. Cole'a (1994) göre ise yaşam öyküsü araştırmaları; bir bireyin hayatını etkileyen kişisel yaşam deneyimlerini, sosyal ve kurumsal tüm bir birliktelik içerisinde incelemeyi amaçlamaktadır. Yapılan bu araştırmada yetişkin bir babaya odaklanılmış ve babanın işitme kayıplı çocuğu hakkındaki deneyimleri, algıları ve ilişkilerinin yaşam öyküsü deseninin getirdiği avantajlar ile derinlemesine incelenmesi amaçlanmıştır.

Katılımcılar

Baba Ali Bey: Araştırmanın ana katılımcısı baba Ali Bey, 1961 yılında Akdeniz bölgesindeki B ilinde dünyaya gelmiştir. Dört erkek, iki kız kardeşi olan Ali Bey, liseden sonra Hava Teknik Okulunda okuyarak meslek hayatına Hava Astsubay'ı olarak başlamıştır. 1989 yılında Fatma Hanım ile evlenmiştir. Kızına işitme kaybı tanısı konduktan sonraki süreçte işitme kayıplı çocuğu olan diğer ailelerle yakınlaşabilmek adına iki yıl süre ile bir dernekte görev almış sonrasında o görevinden ayrılmıştır. Araştırmanın yapıldığı süreçte herhangi bir işte çalışmamakta ve emekli olduğu A ilinde yaşamına devam etmekteydi.

Anne Fatma Hanım: 1964 yılında Akdeniz bölgesindeki B ilinde doğmuştur. İki erkek, dört kız kardeşi vardır. Ali Bey ile benzer aile kültürü ve sosya çevreden gelmiştir. Hayatına uzun yıllar devlet memuru olarak devam etmiş ve memuriyetinden emekli olmuştur. Araştırmanın yapıldığı süreçte herhangi bir işte çalışmamaktaydı.

İşitme Kayıplı Genç Ayşe: 1989 yılında A ilinde dünyaya gelmiştir. On beş aylıkken nedeni bilinmemekle birlikte doğuştan hem sağ hem sol kulakta duyu-sinirsel tip ve

çok ileri derece (ort. 102 dB) işitme kaybı tanısı almıştır. On beş aylıkken işitme cihazı kullanmaya başlamış, beş yılın sonunda kulak arkası cihaza geçmiştir. Liseye kadar işitme kayıplı çocukların eğitim gördüğü bir okula devam etmiştir. Lisede bir yıl normal işitenlerin lisesinde gitmiş sonrasında işitme kayıplıların okuluna geri dönmüştür. Grafik tasarım bölümünden 2011 yılında lisans derecesi ile mezun olmuş ve eKpss"ye girerek devlet memuru olmuştur. 2015 yılında, maddi olarak devlet tarafından tek bir cihaz karşılandığı için sadece sağ kulağından koklear implant ameliyatı olarak Nucleus 6 cihazı kullanmaya başlamıştır. Araştırmanın yapıldığı süreçte A ilinde memuriyetine devam etmekteydi.

Araştırmacılar ve Roller

Araştırmacı; 2018 yılında okul öncesi öğretmenliği lisans programından, 2019 yılında işitme engelliler öğretmenliği lisans programından mezun olmuştur. Erken çocukluk eğitim merkezinde 2018-2020 yılları arasında okul öncesi öğretmenliği yapmıştır. 2020 yılı itibariyle özel eğitim öğretmeni olarak çalışmaktadır. Araştırmacı, katılımcı baba ile yaptığı görüşmelerin tümünde etik unsurları göz önünde bulundurarak hareket etmiştir (Glesne, 2020; Günlük, 25.01.2021). Araştırmanın danışmanı; işitme kayıplı çocukların eğitimi ve gelişimi ve nitel araştırma yöntemleri alanlarında uzmandır. Tüm araştırma sürecinde araştırmacı ile birlikte çalışarak çalışmanın şekillenmesi ve yürütülmesine rehberlik etmiştir. Aynı zamanda araştırmacının alana hakim olarak sahaya çıkması için yol göstermiştir. Verilerin toplanması ve analiz süreçlerinde tüm verileri detaylıca incelemiş, doğrulayarak geçerliğini sağlamış ve geri dönütlerini paylaşmıştır (Creswell, 2021).

Veri Toplama Teknikleri ve Verilerin Analizi

Araştırmanın ana verileri 9 yarı yapılandırılmış görüşme ile toplanmıştır. Görüşmelerde 9 saat 6 dakika 33 saniyelik görüntü ve ses kaydı alınmıştır. 70 belge, 19 fotoğraf ve 124 sayfalık araştırmacı günlüğü ile toplanan veriler desteklenmiş ve detaylandırılmıştır. Verilerin Analizi; Her görüşme sonrası araştırmacı ses ve görüntü kayıtlarını yazılı döküm haline getirmiştir. Yazılı raporlamada araştırmacının ve katılımcı babanın kelimeleri değiştirilmemiştir. Görüntü kayıtları ve görüşme dökümleri araştırmanın danışmanına şifrelenmiş e-postalar ile ulaştırılmış, danışman görüşmeleri dinleyerek yazılı dökümler ile karşılaştırmıştır. Danışmanın dönütleri ile bir sonraki görüşmenin başlangıcında sorulmak üzere ek sorular oluşturulmuştur. Aynı zamanda her görüşme sonunda video kayıtları katılımcı ile de paylaşılmıştır. Katılımcı eksik kaldığını düşündüğü yerleri sonraki görüşmelerde araştırmacıya aktarmıştır. Dolayısıyla oluşturulan ek sorular araştırmacı, danışman ve katılımcı baba üçgeni içerisinde ortak katkılar ile oluşturulmuştur. Veriler tümevarımsal analiz yöntemi ile analiz edilmiştir. Görüşme dökümlerinde katılımcı babanın sorulara verdiği cevapların her biri ilgili dönemlerin altında toplanmıştır. Olayların oluş sıralarına göre gruplandırılan cevaplar kısa betimlemeler ile kronolojik sırada kodlanmıştır (Mücevher, 2020). Kodlar yardımıyla katılımcı babanın anlatımları, algı ve deneyimleri kategorilendirilerek temalandırılmıştır. Temalandırılan veriler katılımcı babanın araştırmacıya sunduğu bilgiler ile birlikte ortak bağlamsal çerçevede teoriler ile tartışılarak yorumlanmıştır (Creswell, 2021).

Araştırma Etiği

Yapılan bu çalışma için Anadolu Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü'nden etik kurul belgesi alınmıştır. Katılımcı babaya, araştırma sürecindeki hakları, görüntü ve ses kayıtlarının alınacağı, verilerin araştırmacı ve danışman dışında kişilerle paylaşılmayacağı, her türlü kişi ve kurum isimlerinin gizli tutulacağı, katılımcıların isimlerinin takma isimler ile değiştirileceğinin teminatı aldatma/ yanıltma olmadan sözlü ve aydınlatılmış onam formunda açık bir şekilde belirtilmiştir (Günlük, 25.01.2021). Aynı zamanda araştırmacının açık demokratik araştırma olarak kurgulanması katılımcıya, toplanan verilerin neler olduğunu bilmesinin yanında, hangi verilerin raporlandığını da kontrol etme hakkı vermiştir (Glesne, 2020).

Bulgular

Araştırmacının amacına uygun yapılmış görüşmeler neticesinde, Ali Bey'in içinde büyüdüğü Aile, Doğum Öncesi Dönem, Tanılama Dönemi, Okul Öncesi Dönem, İlkokul Dönemi, Ortaokul/ Lise Dönemi, Yetişkinlik Dönemi, e-Kpss/ İş Hayatı olmak üzere görüşme sorularının ayrıldığı sekiz dönem ana temalar olarak belirlenmiştir.

Ali Bey'in İçinde Büyüdüğü Aile

Ali Bey'in büyüdüğü ailede babanın rolü

Ali Bey ailesindeki anne, baba ve kardeş rollerinden bahsetmiştir:

"Bizim dönemimizde ev yani baba tam otoriter neredeyse kral yani. Evde anneye, çocuklarına sert davranır. Yani öyle absürt [garip] bir şey değil. Dolayısıyla bir de babam bayağı problemliydi herhalde sık sık evde kavgalar olurdu yani. Babam eğer kavga çıkaracaksa tuzu eksik der, tuzu fazla der, suyu az olmuş der yani yemeğe bir bahane bulur kavgayı çıkarır. Babam anneme kızardı. Biz bir laf dersek bize de kızardı. Ben sustuğum için gerçi babamın çok lafını işitmedim. Ama büyük abim nasibini aldı yani bayağı."

Babasından öğrendiği en büyük dersin ne olduğunu belirtmiştir:

"Benim babamdan öğrendiğim en önemli ders kendine yalan söylenmesini istemiyorsan, kızmayacaksın kimseye. Yani eğer kızarsan, eğer bağırır çağırırsan karşı taraf yalan söylemek istemiyorsa bile korktuğu için, çekindiği için, sizi kızdırmamak adına yalanlara başvuracaktır. Dolayısıyla kendinize yalan söylenmesini istemiyorsanız makul ve mantıklı olacaksınız."

Babasının otoriter bir yapıda olmasının kendi üzerindeki önemli etkilerinden birini ifade etmiştir:

"Babam, yani benim üzerimdeki etkisi tabi daha ilkokuldayken ilk defa gazoz satmak, sakız satmak, simit satmak gibi işler yaptım. Babam istese bunları engelleyebilirdi engellemek yerine teşvik etti. Yani bunların benim bağımsız hareket etmemde, özgüvenimin oluşmasında çok katkısı olduğunu düşünüyorum."

Kardeş ilişkileri Ali Bey, kardeşleri ile arasındaki ilişkiyi açıklamıştır:

"Ben altmış yaşındayım. Benim büyük abim öğretmen enstitülerinin devamı olan okullara ilkokuldan sonra öğrenci alıyorlardı yatılı olarak. O gitti benim küçüğüm kaldı. Daha çok küçüğümle büyüdük yani. Ablam tabi yaş olarak daha büyük olduğu için ev işleri ile ilgileniyor. Dolayısıyla daha çok küçük kardeşimle büyüdük."

Ali Bey, en büyük abilerinin çalışma hayatına atılarak kendilerine rol model olduğunu belirtmiştir:

“Biz okula ilkokula başladığımız zaman büyük abimin biri öğretmen okulunu kazandı öğretmen okuluna gitti. O bizim için rol model oldu. Köyde öğretmen okuluna giden ilk kişiydi. Dolayısıyla o bize sirayet etti herhalde, yani artık abim öğretmen oldu biz de mutlaka okuyacağız.”

Ailenin yapısı Ali Bey evlilik ile ilgili, aile yapılarının birbirine çok benzer veya aynı olması gerektiğini, yoksa evde anlaşmazlık ve sorunlar çıkabileceğini belirtmiştir:

“İki ailenin kültür yapısının birbirine evliliklerde yakın olması gerektiğini düşünerek doğduğum yerden, kendi tanıdığım bildiğim bir ailenin kızıyla evlenmem gerektiğine önceden karar vermişim. Bir de çalışıp aldığım maaş neredeyse kiraya yetmiyor il merkezinde çalıştığım için yani mutlaka çalışan biri ile bir şekilde anlaşmam lazım.”

Ali Bey aynı kültürden birisi ile evlenmenin olumlu yanından bahsetmiştir:

“Yani ben tabi babama baktığım zaman kendimi bayağı yontulmuş görüyorum. Ama eğer hanımla evli olmasam da farklı kültürden biri ile evlenmiş olsam bana dağ adamı diyebilirdi. Yani hanım tolere etti olayı bayağı.”

Ali Bey, sorumluluk paylaşımlarının eşit olması gerektiği düşüncelerini ifade etmiştir:

“İşte derler çocuk anneye daha yakındır. Ben katılmıyorum. Hem anneye hem babaya ikisine de olabildiğince yakın olabilmeli. İşte en son baba duyar, baba çocuğun durumunu bilmez anne bilir. Ben çok katılmıyorum yani. Baba da en az anne kadar çocukla ilgilenebilmeli, beraber olabilmeli.”

Doğum Öncesi Dönem

Ali Bey'e göre ideal baba

İdeal babayı Ali Bey, ev içerisinde eşler arasında eşit paylaşımları göz önüne alarak yorumlamıştır:

“Yani işte baba olmadan babalık hakkında ahkam kesmek doğru değil. Baba olmadan babalığa hazır olunmaz. Şu andaki düşünceme göre ideal bir baba, önce evdeki sorumluluktan kaçmayarak işe başlamalı. Evdeki sorumluluk dediğimiz zaman bunun içine bebek de giriyor tabi.”

Hamilelik dönemi Fatma Hanım'ın hamilelik döneminde eşi ile olan aralarındaki iletişimden bahsetmiştir:

“Yaz mevsimindeydi hamile kaldığı herhalde ben o ara gece işe gidip gündüz okula gidiyordum üniversiteye. Devam mecburiyeti vardı okuduğum bölümün. Hamile olarak yalnız kalmasını da istemedim vardiya olarak çalışıyorum, gece geç geliyorum ne olur ne olmaz diye. Hanımın küçük kardeşi baldız okula gitmiyordu onu getirdim. Ben bu şekilde çalıştığım için yani iletişemedik. Yani bazen öyle oluyordu ki mesaiden gelip sabaha kadar ders çalışıp sabah masadan kalkıp gidiyordum.”

Tanılama Dönemi

Tanılama öncesi babanın gözlemleri

Ali Bey on iki aylık süreçte herhangi bir durumdan şüphelenmediklerini on iki aydan sonra ise bazı ipuçları yakaladığını ifade etmiştir:

“Önünde oyuncaklar var Ayşe'nin. Yapboz falan. Arkasından Ayşe! Ayşe! diye sesleniyorum bakmıyor. Yani dedim işte gene ismini de adını da öğrenemedi daha. Yani yaklaşık altı aylık bir

süreye geldik. Bu sürede en azından ismine veya sese tepki vermesi gerekir. Doktor kontrolünde de olduğu için işitme engelli olması imkânsız. Tabi doktorun da bunu atlıyor olabileceği aklımızın kenarından geçmiyor.”

Eşinin erkek kardeşi işitme kaybını ilk kez dile getirmiş ve Ali Bey, kızına daha çok dikkat etmeye, eski deneyimlerini düşünmeye başlamıştır:

“Mesela şöyle motor geliyor dışarıdan, motor evin duvarından gözüküyor. Geriden geliyor sesi biz duyuyoruz Ayşe’ye bakıyorum. Ayşe motorun sesinin yönüne dönecek mi? Dönmeyecek mi? Dönüyor. Ancak görme alanına gelince kafasını kaldırıp bakıyor. Bir de yeğen küçük kardeşi var. Onunla konuşurken, işte biz televizyonu açtığımız zaman sona kadar, bebek olan kardeşi korkuyormuş çok gürültü olunca, hemen tepki veriyormuş, bağırılmaya başlıyormuş falan. Ayşe ne kadar ses yaparsan yap hiç umurunda değil.”

Tanılama süreci ve babanın duyguları

Ali Bey tanılamadan sonraki süreçte eşi ve kendisi arasındaki hissettikleri duygu farklılıklarını anlatmıştır:

“Ta nihai noktada işitme engelli dediği zaman tabi tam gerçeğe yüzleşmiş olduk. Yani o an çok hoş olmuyor ama hanım da ağlamaya başlayınca hiç olmazsa hem ona moral olsun hem de kendime ağlayarak üzülenek bunu geriye döndüremeyiz bu konuda yapabileceğimiz ne varsa işte araştırmaysa araştırma, çalışmaysa çalışma onu yapacağız.”

İşitme kaybını kabullenişlerini ise şu şekilde ifade etmiştir:

“Biz dünyada konferanslara gidiyoruz takip ediyoruz olabilecek bir şey olsa üniversite bize gereken kolaylığı sağlıyor bunu yaparız. Bunun haricinde yapabileceğiniz bir şey yok okula başlayacak bu kadar dediler. Biz de bir şey yapılamayacağını ondan sonra için anlamış olduk.”

Tanılama sonrası ailenin yaşadığı zorluklar ve aldıkları kararlar

Tanılama sürecinden sonra Ali Bey, kızının cihaza verdiği tepkiden bahsetmiştir:

“Kalıp yapıldı, takıldı. Ayşe ilk takıldığı zaman rahatsız olur çıkarabilir, takmak istemeyebilir buna dikkat edin dediler. İlginçtir takar takmaz Ayşe onu hiç çıkartmadı. Sesi alır almaz yani o konuda hiç zorluk yaşamadık.”

Kullandıkları iletişim yöntemini ise aşağıdaki sözler ile belirtmiştir:

“Şimdi o süreç zaten kendiliğinden oluştu. Ona biz karar vermedik. Yani işitme engelli birinin eğitimi nerede olacak, koşulsuz bir tane kurum var yani. O kurumun eğitimi kesinlikle işaret dili değil, konuşma üzerine eğitim. Hatta bize işaret yaparak konuşmayı, anlatmayı yasaklıyorlardı. Okulda da yasak, söyleyerek anlatacak. Bir sıkıntısı varsa söyleyecek.”

Okul Öncesi Dönem

Tanılama sonrası okul yaşantıları

Ali Bey, eşi ile birlikte ayda bir defa aile eğitimlerine katıldığını bu eğitimlerin kendilerine kazandırdıklarını ve duygularını ifade etmiştir:

“Ayda bir aile eğitimi yapıyoruz. Aile eğitiminden çıktıktan sonra biraz daha motive oluyoruz. Yani bir hafta, on gün sonra o motivasyon yavaş yavaş azalıyor. Bu işin doğasında mı var nedir, yorucu da oluyordu işin açığı. Her gün mesaiden gelmişsin, evde hem hanım çalışıyor ufak tefek işler, bir de Ayşe ile zaten ya oyun oynamış ya bir şey yapmış o da akşamın tam yorgun saati. Yani bir motivasyon oluyor aile eğitimleri. Hem de sormak istediğimiz kafamıza takılan, ya şu şöyle olsa nasıl olur, işte Ayşe şunu yaptı şunu yapmadı çok zorlanıyoruz hocam, resim yapmasak veya her gün yapmasak gibi. Ama yok, taviz yok yapacaksınız.”

Gittikleri aile eğitimlerinin verilen görevlerden bahsetmiştir:

"Yani mümkün olduğu kadar okuldaki verilen eğitimi pekiştirecek yönde, çocukla daha fazla ilgi. Yaşına göre veriliyor. Mesela okul öncesinde yuvadayken diyelim konu günler. Günleri çocuğa bir şekilde öğretme değil de Pazartesi yazıyla gösteriyoruz altında bir sembol, mesela Salı altında bir sembol, Çarşamba altında bir sembol yani onları eşleştirebiliyor mu? İşte Pazartesi dediğimiz zaman seçebiliyor mu kartı. Veya sayılar. Yine yuvadayken 1, 2, 3 diyelim 1 ile 1 top, 2 ile 2 top. Rakamla ve yazıyla. 1 dediğimiz zaman rakamı, yazıyı ve 1 topu bir araya getirebiliyor mu? Alt alta koyabiliyor mu? Buna benzer birçok kartlar hazırladık. Bunları işte, gel bakalım sayılar 1, 2, 3, 4 önce rakamları koyuyoruz altına 1 sayıyı yazıyı, 2 sonra topları koyuyoruz sonra onları karıştırıyoruz işte ikiyi seç diyoruz. Veya yazıyı yazılı olanı eşleştir diyoruz. Buna benzer çalışmalar aile eğitiminde."

Ayşe'nin dil gelişiminde babanın rolü Ali Bey yuvaya başladıktan sonra kızı Ayşe'yi dil gelişimini ve sosyal gelişimini desteklemek için tiyatro kursuna yazdırmıştır:

"Gittik kursa yazdırdık. İşitme engelli olduğumu hocaya söyledim. Hoca şaşırды tabi. Ya dedi benim bu konuda hiçbir deneyimim yok doğru yapacağım diye yanlış yaparım. Ayşe'nin cihazı var zaten ama madem bu kadar tedirginsiniz sizi ben gittiğimiz okuldaki hocamızla görüştüreyim o size neler yapabileceğiniz konusunda briefing versin. Tamam dedi. Hocadan randevu aldım. Hanımefendiyi aldım götürdüm okula. Orada anlattı bir güzel. İki hafta mı, üç hafta mı Ayşe kursa gitti. Üçüncü haftanın sonunda hoca belediye ile anlaşamamış gruptan ayrıldı, başka bir hoca geldi. Benim o çektiğim emek havada kaldı. Yeni hocaya da ben bir daha anlatayım dedim. O hiç anlayış göstermedi. Ben dedi yapamam, yani yanlış yaparım. Öyle olunca Ayşe gruptan ayrılmış oldu."

Ali Bey kızının konuşmaması da kendisini yazarak ifade etmeye başlamasının uzun sürdüğünü belirtmiş, yaşadıkları bir örnek olayı anlatmıştır:

"Şöyle bir gün bizi okuldan aradılar işte Ayşe bir arkadaşını ittirmiş. Tam gözünün üzeri kapıya mı bir yere çarpmış şişmiş, kanamış hastaneye götürdük. Ailesine haber verdik diye söylediler. Kimin çocuğuymuş ismini öğrendik. Akşam gittik Ayşe özür diledi biz de yapabileceğimiz bir şey var mı dedik. Aile de anlayışlı ya çocuk bunlar olur falan dediler. Yani çok hor görmediler. Üzıldük tabi, bayağı üzıldük. Aradan neredeyse bir on yıl geçtikten sonra Ayşe, normal kendini anlatmaya başladığı zaman 'Baba Ahmet'i ben ittirmedim.' dedi. Yani bunu söyleyebilmesi bir on yılını aldı çocuğun."

Kendi duygularını ise şu şekilde ifade etmiştir:

"Yani nasıl olmuş, niye olmuş, kim ittirdiyse veya kendi düştüyse veya birinin ayağı takıldıysa ihale Ayşe'ye kalmış. Orada da Ayşe tabi öğretmenine de ben yapmadım diyemiyor. Diyorsa da Ayşe'yi onlar da anlamıyor. Yani bu aklıma geldikçe, zaten unutmuyorum da ne zor bir şey. Yani hocam ne düşünülebilir, çocuk yani yapmadığı bir şey için itham ediliyor ve kendini de anlatamıyor bunu on yıl içinde tutuyor. Ta ki kendini ifade edebildiği zaman anlatıyor."

Koklear implant ameliyatının ilk kez gündeme gelmesi Ali Bey, Ayşe yuvaya başladıktan sonra gündeme gelen koklear implant ameliyatı ile ilgili düşüncelerini açıklamıştır:

"İşitme engelli çocukların okuluna ilk başladıktan sonra, sanırım 92-93 yılları olabilir göğüs tipi [işitme cihazı] cihazı takalı işte üç yıl falan oldu. Hastanede kulak burun boğaz doktoru bir toplantı yapacak dediler. Bütün işitme engelli çocuğu olan aileleri çağırdılar toplantıya. Tabi gittik orada koklear implant ameliyatı olan yok yani ne bizden öndekilerde ne bizden geridekilerde. O zaman anlattığımda olayı anlamamıştım ne demek istediğini. Şuanda da işte koklear implant cihazı çıktığını bu cihazın işitme engellilere bir, beyne elektrot yerleştirilerek duyu bölgesine bu elektrik yetiştiriyor, bir de dış cihaz takılıp daha iyi duyması sağlanıyor. Yalnız bahsettiğim şey 92

yılı. Bu ameliyat cep tipi cihazdan, kulak arkası cihazdan yararlanamayan, hiç bu cihazdan fayda görmeyen çocuklar için öneriyoruz yani sizin çocuğunuz normal cep tipi cihazdan yararlanıyor onun için sizin çocuklarınıza yapmayacağız ama böyle bir ameliyat işte sizin biyonomik kulak dediğiniz koklear implant dediğiniz böyle bir şey var dedi. Öyle deyince biz de tamam Ayşe koklear implant olamaz dedik.”

İlkokul Dönemi

Anne ve babanın gelişim süreçlerine etkisi

Ali Bey, kızının akademik gelişimleri ile kendisi ilgilenirken eşinin desteklerini aktarmıştır:

“Mesela yarına ödev yapılacak veya Pazartesi okula giderken bir olay anlatacak, resimleyecek, birkaç cümle ile yazacak. Annesi ona kek yapmayı öğretiyor, anlatıyor. İşte kek nasıl yapılır, nasıl olur. Biz Ayşe ile onu deftere resimliyoruz. Ayşe resimliyor, alta da neler yaptı dil olarak veriyoruz. Ayşe onu yazıyor veyahut diyelim yumurta nasıl haşlanır, çay nasıl demlenir. Eğitim olarak mutfığa da giriyordu tabi orada hanım devreye giriyor. Hamur nasıl yapılır, süt koyarsın, şekerini koyarsın, çırpıcıyla karıştırırsın. Bende gözlemciyim. Gözlem yapmazsam deftere aktaramayacağız. Hanımın da o şekilde katkısı oluyordu.”

Kızının dil yaşantılarından bahsederken çevrelerinden duydukları bilgiler ile Ayşe’ye dışarıdan bilgisayar destekli eğitim aldırma sürecini anlatmıştır:

“Tabi hep dil gelişimi konusunda arayışımız devam ediyordu. Dediler yeni bir yer açıldı, işte burada eğitim çok güzel. Belki de gene birileri bize empoze ediyor şuan tam hatırlayamıyorum. İşte gidin görüşün. Bunlar ilkokul döneminde oluyor. Orada bir hoca ile görüştük. Ben dedi bilgisayarlı çalışma yapıyorum. O zaman da bilgisayar dedin miydi sanki bilgisayar her şeyi yapıyor gibi bir düşüncemiz var. Bilgisayarlı çalışma deyince oo tamam dedik. Bilgisayarın zenginliği görsel olarak kolay destekliyor, bir takım müdahaleler yapabiliyorsunuz. Tamam hocam dedik size gelsin eğitime başlasın.”

Ali Bey, Ayşe’nin okumayı öğrenme sürecinden bahsetmiştir:

“Yuvadan itibaren işte Ece ile Yüce, Ayşegül bu isimli kitaplar Ayı Yogi falan o resimli kitaplardan bol bol alıyorduk. Her gün Ece bugün ne yaptı, Ece okula gidiyor, Ece kitabı çantasına koyuyor, resimleri dil veriyor. İlkokulun hazırlığı gibiydi yuvada yapmaya çalıştığımız şeyler. Ayşegül mesela yazıyı da göstererek, Ayşegül ile yazıyı eşleştirerek mesela anlatırken. Bir hazırlık dönemi oluyor. İlkokulda bu yuvadaki hazırlık dönemi devam etti. Bir de sanırım bizim gittiğimiz okulda kullandıkları yöntem tümünden gelim yöntemiymi. Yani biz Ayşe ne zaman okumaya başladı, ne zaman işte bunları kavradı, tam çözümlenmeye başladığını çok fark edemedik. Yumuşak bir geçiş oldu.”

Baba-kız etkileşimleri ve Ayşe’nin sosyal gelişimi Ali Bey, ilkokul döneminde kızı ile arasındaki ilişkiyi özetleyerek şunları ifade etmiştir:

“Biz Ayşe ile baba kız değil asker arkadaşız. Şimdi hadi kızım ödevini yap dediğimde, baba bana su ver, baba bana bir şey getir, meyve getir. Yani o başkan, ben yanında başkan yardımcısı. Beni son damlasına kadar kullandı. Hiç de bıkmadı kullanmaktan. Bir kelime var ya, o bir kelimenin hatırına katlanıyordum. Yani Ayşe ile zaman geçirmekten sanırım mutluydum.”

İşitme kayıplı kızı ile geçirdiği zamanın onun akademik becerilerini desteklemenin kendisine de birçok şey kattığını ifade etmiştir:

“Onun öğrendiği bir şeyi izlemek hatta sadece Ayşe öğrenmiyordu. Ona öğretirken bir şey öğreteceksen önce kendin öğrenmen lazım anlatabilecek hale getirmen, onun seviyesine inmen lazım, onunla bir bağ kurman lazım. Keyif alıyordum hatta bazen abimin ikisi öğretmen yaz

tatillerine gittiğimizde konuşurken ben de söz hakkına sahip oluyordum. Nasıl öğretilir, nasıl şey olur hatta bana bakıp biraz şaşırıyorlardı.”

Ortaokul ve Lise Dönemi

Ortaokul ve lise dönemlerinde babanın destekleri

Ali Bey, Ayşe'nin ortaokul döneminde derslere çok fazla dikkatini verememesinden kaynaklı aralarında yaşadıklarını ve kendi çabalarını anlatmıştır:

“Ben o zamanlar zannediyordum ki mesela güneş tutulmasının anlattım ertesi günü Ayşe bana bunu eksiksiz anlatacak. Ertesi gün bakıyorum güneş tutulmasıyla Ayşe'nin hiç alakası yok. Tabi sinirleniyorum kızıyorum. Ayşe dün anlattım sana bunu diyorum. Ya sen anlattın da o seni dinledi mi, ne kadar dinledi, ne kadar anladı yani bir önce onlara bakman lazım. Ben onun anlamadığını keşfedinceye kadar bayağı kendi kendime kızdım sinir oldum. Her gün sinir harbi. Yani bayağı bir süre yani ortaokul dönemi boyunca bu mücadelemiz devam etti. Hem ben eksiktim hem Ayşe beni dinlemekte çok orali değildi yani.”

Ali Bey bu durumu ilkokul yaşantıları ile karşılaştırarak mücadelelerinin sebebini ve duygularını belirtmiştir:

“İlkokul döneminde ben yine ders anlatıyordum, bir şeyler öğretiyordum ama o kadar da üzerine gitmiyordum. Vaziyeti kurtaracak kadar ödevini yapıyorduk, anlatıyorum çok öyle sıkıştırmıyorduk yani. Ortaokulda işin ciddiyetini anladıkça, yani mutlaka üniversite eğitimini almalı, Ayşe bunu bilmiyor ama biz çoktan karar vermiştik. Belki çocuk bunu yapamayacak durumda, başaramayacak durumda, kapasitesi ona göre. Eğer onu da almazsa ayakta kalması yani hayatını biz olmadan idame ettirmesi, kendi ayakları üzerinde durması neredeyse mümkün olmaz diyorduk yani. İleride Ayşe'nin kendi ayakları üzerinde nasıl duracağı hep şey gibi ne derler hançer gibi böğrümüzde.”

Normal işitenlerin lisesine geçiş süreci

Ali Bey, Ayşe'nin lise döneminde normal işitenlerin okuluna geçmesi sürecini ve yaşadıklarını anlatmıştır:

“Ortaokuldan sonra bu düşünce ile arkadaşların çoğu çocuklarını normal liseye gönderdiler. Tabi bu düşünce biz de nasibimizi aldık. Ayşe'yi normal liseye göndermek istedik ama bu normal lise olmasın hiç olmazsa bir mesleği olsun diye bilgisayar programcılığı bölümüne gönderebiliriz dedik. Burada gözde bir meslek lisesine. Gittik müdüre çocuğumuz işitme engelli bilgisayar programcılığı bölümüne kaydettirmek istiyoruz. İşitme engelli öğrenci almıyoruz dedi. Eğitim hakkı engellenemez. Engellilerin özel kanunu çıktı yasası var istediğim okula istediğim bölüme kayıt yaptırabilirim dedim. Git dedi derdini marco paşaya anlat. En sonunda kayıt yaptıramayacağımızı anladık. Yani ne yapsak beceremiyoruz.”

Normal işitenlerin gittiği bu okulda öğretmenler ile yaşanan sorunları ve buna çözüm arayışlarını belirtmiştir:

“Burada bayağı bir kenar mahalle, istediğimiz bir meslek lisesi değil ama okul müdürü işitme engellileri kaydediyormuş. Gittik oraya kaydettirdik. Bazı arkadaşları da var. Okula başladı Ayşe birinci sınıfta temel elektronik dersleri görüyorlar. İşte ama öğretmenlere bir türlü Ayşe'yi işitme engelli olmasına rağmen diğer çocuklarla aynı kategoride tutulması gerektiğini anlatamadım. Öğretmenlere bunu anlatamayınca rehber öğretmene gittik. Bir tane daha veli aldım yanıma. Dedim biz ayrıcalık istemiyoruz. Bizim çocuklarımız en fazla ön sırada otursun. Diğer çocuklara ne yapılıyorsa aynı muameleye tabi tutulsun. Söylerim dedi.”

İşitme kayıplıların okuluna dönüş ve babanın çabaları Ali Bey, Ayşe'nin işitme kayıplıların okuluna geri dönmek isteme düşüncelerinin oluşması ve sosyal gelişiminden bahsetmiştir:

"Bazen Ayşe'yi arabayla bırakıyorum şöyle girdiğim zaman bakıyorum kantinde bizim işitme engelli çocuklar yedi, sekiz kişi bir masada hepsi bir arada öbürleri başka yerlerde. Yani tamam merhaba merhaba ama bir diyalog yok. Hani bu ilk başlarda bir ay, iki ay, beş ay böyledir tamam defterini istedi. Ama gene arkadaş değil. Yani çok yüzeysel bir ilişki. Dedim buradan bizim beklediğimiz şey imkânsız olmayacak."

İşitme kayıplı birinin normal işitenlerin bulunduğu liseye gitmesi ile ilgili düşüncelerini aktarmıştır:

"Yani orada çocuklar konuşacak da Ayşe duyacak da dili gelişecek burayı geçiniz. Düşüncem değişti yani oradan bir şey alamayacak Türkçe geriliyor. Türkçe'de tam geriledikten sonra yani yapabileceğini de yapamayacak. Hiç olmazsa işitme engellilerin okulunda Türkçe ağırlıklı, en azından bir anlamadığın kelimeyi örneklerle anlatarak veya konusunda uzman öğretmenler anlatıyorlar, çok yardımcı oluyorlar. Biz naklimizi işitme engellilerin okuluna tekrar almak istedik."

Koklear implant sürecinin ikinci kez gündeme gelmesi Ali Bey, Ayşe'nin liseye geçiş döneminde kulak arkası cihazı için görüşmeye gittikleri doktorun görüşlerini belirtmiştir:

"Orada ilgilenen doktor mikrofon ve cihazı yazacak olan doktor koklear implant ameliyatı için gelişmesi iyi, isterseniz koklear implant ameliyatı yapalım dedi. On dört, on beş yaşında Ayşe."

Koklear implant ameliyatı için karar verme süreçlerini ve kararlarını etkileyen faktörleri anlatmıştır:

"O ana kadar ameliyat olup iyi sonuçlar vermiş bildiğimiz bir örnek yoktu. Ayşe de artık bazı şeyleri evet veya hayır diyecek kadar yorumluyor. Ayşe böyle ameliyat olup daha iyi duyacak, cihaz takılabiliyormuş ister misin dediğimiz zaman ben ameliyat olmaktan korkuyorum, istemiyorum dedi. Biz de riskini de sorduk tabi hocaya o zaman. Yani ameliyat sonuçta, risk her zaman vardır dedi. İşte ne riski var dediğimizde yürümede, görmede problem olabiliyormuş eğer ameliyatta bir aksilik olursa. Bu tür riskler de söylenince, bir de bu ameliyatı olanlarda çok sık baş ağrısı oluyormuş şeklinde söylentiler vardı dolayısıyla Ayşe de istemeyince hayırdedik."

Yetişkinlik Dönemi

Ali Bey'in kızının dil gelişimini değerlendirmesi

Ali Bey, Ayşe'nin yetişkinlik dönemindeki sözel dilini değerlendirmiştir:

"Şimdi Ayşe bizimle konuşarak diyalog kuruyor ama normal kişiler Ayşe'yi anlamamakta ısrar ediyor. Ama bazıları da biraz daha dikkat ederse Ayşe ile çok rahat anlaşabiliyor. Yani gerçi bazı sözcükleri Ayşe tam aklına gelmiyor karıştırarak söylüyor yani birbirine yakın olan sözcükleri birbirinin yerine kullanabiliyor. Genel cümle içerisinde onun yanlış olduğunu fark ediyorsun, düzeltebiliyorsun. Veya bu yanlış diyorsun şunu düzelt diyorsun."

Ali Bey Ayşe'nin yetişkinlik dönemi içerisinde dil gelişimini değerlendirirken lise dönemine vurgu yaparak şunları söylemiştir:

"İşitme engelli çocuklar eğer çok okuyup araştırıp bir yere gelince şeyi çözümlüyorlar. Yani konuşma dili olmasa bile yazı dilinde sorunları kalmıyor. Ayşe halen o noktaya gelememi. Şimdi de halen gelememi. Çok çaba harcıyor okuyor, araştırıyor. Yani Ayşe hani araba tepenin başına kadar gelir gidemez, arkasından biraz destek vermeniz gerekir. Tam o tepenin başlarında ama tepenin üstüne daha çıkamadı."

Ali Bey, işaret dili ve sözel dil kullanan işitme kayıplıları karşılaştırmış, Ayşe'nin sosyal gelişimine değinmiştir:

"Ayşe kursa gitmiş olsa da halen işaret dilini tam olarak kullanamıyor. Kullansa iyi olur. Çünkü diğer işaret dili bilen çevre ile de temas edebilmesi lazım. Yani sosyal olarak buna ihtiyaç duyuyor aslında. Dolayısıyla işitme engellilerin gittiği okulda konuşmaya engel olur, işaret dili daha kolay geliyor konuşmuyorlar, konuşma gelişmiyor diye düşünüyorlar ama eğer işaret dilini de öğrenmiş olsalar sanırım akademik olarak daha iyi bir yere gelecekler diye düşünüyorum."

e-Kpss/ İş Hayatı

Ali beyin e-Kpss ile ilgili düşünceleri

Ali Bey, KPSS'den bahsederken engellilere yönelik düzenlemelerin yapılması gerektiğine dair uğraşlarını ifade etmiştir:

"Kimler anlattıysa birileri Aile ve Sosyal Politikalar Bakanı'na özürülülerin aynı kategoride sınava tabi tutulmaması gerektiğini anlatabilmişler. Hatta ve hatta iyi bir şey yapmışlar işitme engellilerin de farklı olduğunu anlatabilmişler. Biz anlatamamıştık dernekteyken. Dolayısıyla KPSS sınavında özür gruplarına göre sorular farklılaştırıldı."

Sınav sorularının engel türlerine, derecelerine göre ayrıştırılma sürecini anlatmıştır:

"Engelliler de normal KPSS'ye giriyorlardı. Şimdi ortopedik engelli biri ile işitme engelli birinin KPSS'de aynı sorularla karşılaşması kadar yanlış bir şey olamaz. İşitme engelliler hatta koklear implantı erken olanlar sorunu çözdü puan alan oldu KPSS sınavından. Ama tabi sorular biraz basitleştirilmiş olarak geldi. e-Kpss'de işitme engelliler kategorilere ayrıldı. Diğer engel grupları ile karışmadan işitme engellilerin sınavı ayrı yapılmaya başladı. Doğuştan engelli olanlar belgelendirmek kaydıyla sınava ona göre girdiler. Doğuştan değil de sonradan engelli olanların soruları gene farklı oldu."

İlk atama yeri ve ailenin yaşantıları

2012 yılında e-Kpss'ye ilk kez giren Ayşe, sınavdan 61 puan almıştır. Üçüncü tercihinde aldığı 61 puan ile MEB bünyesine devlet memuru olarak atanmıştır. Ayşe'nin atandığı yere ailece gittiklerini söyleyen Ali Bey, kızının çalışacağı yerin tam belli olması için komisyona kızı ile girdiklerinden bahsetmiştir:

"Komisyona ben de girdim tabi Ayşe ile diyalog kurulamayacak diye. Ben Ayşe hem engelli olduğu için hem de orada daha iyi bir ortam olur diye rehberlik araştırmada olsa iyi olur dedim. Bu arada size gönderdiğim o cvsini verdim. İl Milli Eğitim Müdür'ü komisyona okudu, onu baştan sona hepsini. O arada rehberlik araştırmadan bir hoca gelmiş rehberlik araştırmamanın bir grafik tasarımcıya ihtiyacı var. Böyle çalışmalar yapılıyor eğer bize verilirse Ayşe, bizim için iyi olur dedi. Tamam dediler yani kesin tamam demediler komisyon değerlendirecek dediler. Ama ben herhalde dedim rehberlik araştırmaya verecekler."

RAM'da işe başlamadan öncesinde çalışanlara yapılan toplantıda Ali Bey, işitme kayıplı birinin aralarına katılacağını söylediğinde gelen tepkileri anlatmıştır:

"Öğleden sonra rehberlik araştırmada başlayabilir dediler. Gittik bu arada bir toplantı varmış salonda rehberlik araştırmamanın. Ayşe ile biz de girdik sınıfa bir hoca konuşuyor. Orada sınıfta işiten dinleyiciler arasında işitme engelli de var bunun için nasıl bir önlem aldınız gibi bir soru sordum ben. Bütün gözler döndü bize bir baktı tabi. Alakası yok işitme engelliye kim bakar. Böylece rehberlik araştırmada işe başladık."

Koklear implant sürecinin üçüncü kez gündeme gelmesi

2015 yılında Ayşe'nin kendi isteği ile tayininden iki sene sonra A iline geri döndüklerinde koklear implant ameliyatını yaptırmışlardır. Ayşe, taktırmak istediği cihaza arkadaş çevresinden ve internetten araştırmaları ile Nucleus 6 olarak karar vermiştir. Ali Bey ameliyat sürecini anlatmıştır:

"Yani ilk günün sonunda daha toparlıyor. Yani o çok zor bir şey değil, şey normal yerleştiyse ayrıca ekstra bir komplikasyon olmadıysa her şey iyi gidiyor. Ayşe zaten kendisi çok istediği için varsa bir sıkıntısı bile bize bir şey demedi. Bir ay sonra dış cihaz taktılar, ayarlar yaptılar. Ama biz bayağı uzun süre rapor mapor verirler diye düşünüyorduk. Rapor da vermediler fazla o cihaz yerleşince buradaki kesinin iyileşmesi önemli olan herhalde."

Ayşe'nin koklear implant öncesi ve sonrasını gelişimlerinin karşılaştırması

Ameliyat olayına çok sıcak bakmadığını her fırsatta belirten Ali Bey, kızını ameliyat sonrası ile ilgili uyardığını belirtmiştir:

"Ameliyat olduktan bir ay sonra dış aparatı takıldı ve ayarı yapıldı. Ama önce Ayşe dediğimizde dönüp bakıyordu, şimdi bakmıyor artık ses farklı geliyor. Yeniden duyduğu bütün seslere alışması lazım. Ama doktorumuz Ayşe bu yaştan sonra bu cihazdan yararlanamaz dedikten sonra Ayşe'ye söylediğim şey; ameliyat olduktan sonra en az on yıl çok sıkı çalışman lazım, dinlemen lazım. Konuşmayı anlamaya çalışman lazım, tekrar etmen lazım. Yani on yıl fikrini Ayşe'ye daha ameliyat olmadan kabul ettirdim. Neden on yıl çünkü beyinde otomatik olarak dil bölgesi gelişmesi lazım. Belki de on yılda da gelişemeyecek ama bunun için çaba harcaman azım. Bunları anlattım tamam olsun çalışacağım çok çalışacağım. Önceden ameliyat olunca her şeyin birden bire olmayacağını Ayşe belki de kabul etmedi ama acaba dedi."

Ali Bey, Ayşe'ye koklear implant öncesi ve sonrası dönemde dil gelişimlerini karşılaştırmıştır:

"Yani Ayşe'nin söylemesi implantla daha iyi duyuyorum. Hatta bazı hışırtıları bile önce hiç duymadığım ağaç yapraklarının kıpırdanışını falan duyabiliyorum diyor. Duymak anlamak demek değil. Yani dildeki o eksiklik, beyinde o dil bölgesinin oluşmaması Ayşe'yi zorluyor tabii."

Ali Bey genel çerçevede Ayşe'nin işitme kayıplı olmasının akademik hayatına etkilerini Ayşe'nin çabalarına ve dil gelişimine vurgu yaparak belirtmiştir:

"Ayşe normal sıradan zekâya sahip bir çocuktu. Ama çok çalıştı, ortaokul döneminden sonra gerçekten bir şeyler yapmaya, aşmaya çalıştı. Ama acaba diyorum işitme engelli olmasa bu çalışma ile daha verimli bir seviyeye gelebilir miydi? Şimdi ne kadar çalışsa da belirli bir yere kadar. Yani şuan da halen dilde düze çıkamadı. Yani Türkçe'yi okuyarak anlama açısından. Yani bir şeyleri yapmak için mücadele ediyor, uğraşiyor, pes etmiyor."

Sonuç

Babanın içinde büyüdüğü aile ve doğum öncesi dönem Ali Bey'in, evlenilecek insan ile aile yapılarının, kültürlerinin benzer olması gerektiği aksi halde arada anlaşmazlıklar çıkabileceği söylemini ve önerisini (Günlük; 01.02.2021) hem destekleyen hem de desteklemeyen çalışmalar mevcuttur. Beşpınar ve Beşpınar (2017) çalışmalarında eşlerin evlenmeden önceki beklentilerinin neler olduğunu sorgulamışlar ve evlenilecek kişinin bireysel özellikleri ve aradaki aşk duygusunun, kişinin geldiği sosyal çevre benzerliğine kıyasla daha önemli olduğu bulgusuna ulaşmışlardır. Kublay ve Oktan

(2015) ise, evlenecek kişilerin yetiştirilme koşulları, sosyal çevreleri, ailelerin değer yargıları, inanç sistemleri gibi faktörlerin evliliği olumlu yönde geliştireceğine, bireylerin sahip oldukları toplumsal ve ailesel değerlerin, evlilik uyumlarında etkili olduğu görüşleri bulunmaktadır.

Ali Bey'e göre ideal baba evdeki sorumluluktan kaçmayarak işe başlamalıdır. Güngörmüş-Özkardeş ve Arkonaç'a (1998) göre ideal baba modeli de çocuğun sadece maddi gereksinimlerini karşılamaktan ziyade onunla vakit geçiren, çocuğunun sorumluluğunu üstlenen kişidir. Aynı zamanda Başaran (2011) 'iyi baba olma'yı üç koşul ile açıklamıştır: Çocuğuna örnek bir rol model olmak, baba olmayı gerçekten istemek ve babalık sorumluluklarını alabilecek yeterliliğe erişmiş olmak.

Ali Bey'in baba olma ile ilgili düşünceleri tartışıldığında Baruch ve Barnett'in (1983) ortaya attığı 'telafi etme' hipotezinden bahsedilebilir. Bu hipoteze göre kendi babası ile çocukluğunda olumsuz ilişkiler geçirmiş bir erkeğin, yaşamının ilerleyen dönemlerinde kendi çocuklarının bakımlarına katılımları yüksektir. Erkeğin küçüklüğünde babalığa dair zihnine yerleşen olumsuz şemalar, bu olumsuzlukları telafi etme davranışını yordamaktadır. Babasının sert ve baskıcı kişiliği olduğu düşünüldüğünde Ali Bey'in, erkek eşi ile ortak sorumluluk alarak çocuğunun bakımına katılmalı düşüncelerinin nedeni anlaşılabilir.

Tanılama dönemi

Ali Bey kızının işitme kayıplı olduğunu öğrendiğinde hissettiklerinden bahsederken "olayın korkunç olduğunu düşündüm" ifadelerini kullanmıştır. Alanyazında engelli bir çocuğa sahip olmak ile ilgili ailelerin duygularının, stres düzeylerinin karşılaştırıldığı çalışmalara göre (Hintermair, 2006; Jackson ve Turnbull, 2004; Küçüker, 2006; Longo ve Bond, 1984; Pipp-Siegel vd., 2002; Şen, 1991) engelli bir çocuğa sahip olduğunu öğrenen tüm aileler, engelliliği en başından kötü olarak yorumlamış ve büyük bir şok yaşamışlardır.

Ali Bey, Ayşe ilk tanındığında işitme cihazı almak için yeterli bütçelerinin olmadığını ve üniversitenin vakfından yardım aldıklarını, vakıf olmasa çok zorluk çekeceklerini ifade etmiştir. Alanyazında da işitme kayıplı çocuk ailelerinin yaşadığı zorluklar ile Ali Bey'in yaşadığı zorluklar aynıdır (İçyüz, 2021). Bekar vd. (2021), işitme kayıplı çocuğa sahip ebeveynlerin, maliyeti fazla tıbbi ihtiyaçlar nedeni ile işitme cihazları/ koklear implantlar için ödeme yapma konusunda zorluk yaşadıklarını belirtmişlerdir. Aynı zamanda Akçamete ve Kargın (1996), ebeveynlerin en çok bilgilenme ihtiyacı duydukları konunun, işitme kayıplı çocuğu için kullanacakları iletişim yaklaşımını seçme olduğunu belirtmişlerdir. Ayşe'nin gittiği okulda tüm işitme kayıplı çocuklara doğal işitsel sözel yaklaşım kullanılarak sözel dil öğretimi yapıldığından kızının kullanacağı iletişim yaklaşımını seçmek ile ilgili zorlayıcı kararlar alması gerekmemiştir.

Okul öncesi dönem

Okul öncesi dönemde Ayşe oyun gruplarına, Ali Bey de eşi ile birlikte aile eğitimlerine katılmaya başlamışlardır. Aile eğitimlerinde işitme kayıplı çocukların dil gelişimlerini desteklemek konusunda neler yapılabileceği, okuldaki eğitimleri pekiştirecek oyun önerileri paylaşımı ebeveynler için en önemli konulardan biridir. Bundan dolayı

ebeveynlere verilen aile eğitimleri içeriğinin babalara; işitme kayıplı çocuklarıyla oyun oynayabilecekleri, etkileşim zamanlarını verimli kullanabilecekleri, dil gelişimlerini günlük rutinler içerisine entegre edebilmeleri için neler yapacakları konusunda katkılar sağladığı görülmektedir (Mahoney, 2009; Mahoney ve Wheeden, 1997).

Ali Bey, kızının doğal dil ortamları içerisinde bulunmasının sözel dilini ve sosyal gelişimini destekleyeceğini düşündüğünden Ayşe'yi farklı kurslara göndermek istemiştir. Clark (2007) ve Tüfekçioğlu (2005) işitme kayıplı çocuklara doğal yaşantılar yolu ile sözel dili edindirmeye dayalı doğal öğretimden bahsetmiştir. Buna göre, doğal yaşantılar ve hem işitsel uyarıların gelmesi hem de jest ve mimiklerden alınan görsel uyarılar sayesinde işitme kayıplı çocukların dili edinebilmesi söz konusudur. Çalışmalarda bahsedilen doğal yaşantıların gerekliliği, Ali Bey'in kızının doğal dil ortamlarında bulunması isteğini doğrulamaktadır.

İlkokul dönemi

Alanyazında işitme kayıplı çocukların okul öncesi dönemden ilkökul dönemine geçişi ile ilgili çalışmalara rastlanamamıştır. Fakat normal işiten veya özel gereksinimli çocukların kademe geçişlerinde ailelerin ve çocukların gereksinimlerinin belirlenmesine yönelik çalışmalar bulunmaktadır. Bu çalışmalara göre ailelerin en büyük korkularının; değişen okulun aileden beklentileri, çocuklarının yeni bir ortama girmesi ve yeni öğretmenler ile tanışması, dolayısıyla ailenin de günlük rutinlerinin değişeceği düşünceleridir (Fowler vd., 1991; Hains vd., 1987; Kargın vd., 2001; Rice ve O'Brien, 1990).

Ali Bey'e kızının konuşmaya başladığı süreç ile ilgili "çok yumuşak bir geçiş" olduğunu belirtmiştir. Ayşe'nin gittiği okulda uzmanlar, işitme kayıplıların dil gelişimlerindeki aksaklık nedeni ile kelimeleri doğru telaffuz edemeseler dahi konuşma akıcılığının bozulmaması için müdahale edilmemesi gerektiğini, dışarıdan aldıkları kurslarda ise uzmanlar, çocuk kelimeyi doğru telaffuz edene kadar tekrarlanması gerektiğini söylediklemiştir. Bu konuda Girgin (2006), doğal yaşantılar içerisinde gerçekleşen ebeveyn-çocuk etkileşimlerinde, çocuğun hataları fark ettirilmeden düzeltilirse çocuğun sözel dili doğru kullanmasının desteklenmiş olacağını belirtmektedir. Davranışçı kurama göre, çocuklar dünyaya boş bir levha gibi gelir ve dili zamanla yetişkinler tarafından pekiştirilerek, koşullandırılarak edinir (Brown, 2007; Karacan, 2000). Bu da Ali Bey'in kızını gönderdiği kurslarda uzmanların yanlış telaffuzları mutlaka düzeltin demelerini açıklanabilir kılabilmektedir. Fakat davranışçı kuram çocuğun sadece görünen dili ile ilgilenmekte, doğal ve kültürel bağlamları ele almamaktadır. Sosyal öğrenme kuramcılarının göre çocuklar dili en yakın çevrede bulunan kişilerden, doğal kültür içerisinde, gözlem ve taklit yolu ile edinmektedir. İşitme kayıplıların da dili doğal yaşantılar içerisinde öğrenebileceği düşünüldüğünde, sosyal öğrenme kuramı çocuğun dili edinirken dışarıdan kişilerin müdahale etmemesi gerektiğini ve çocuğun dilini yetişkin taklitleri ile zamanla geliştirebileceğini savunmaktadır (Demirel, 2016).

Ortaokul ve lise dönemi

Ortaokul döneminde Ali Bey, kızına bir konuyu anlattığında hemen anlamasını ve ertesi gün de bunları unutmadan dile getirebilmesini istediğinden bahsetmiştir. Doğan,

Tüfekçioğlu ve Er (2013), işitme kayıplı çocuklar ve normal işiten çocukların çalışma belleği ve kısa süreli belleklerinin bilişsel süreçlerdeki rolünü inceledikleri çalışmalarında çocukların akademik başarılarının, bu bellekleri etkileyen faktörlerden biri olan sözel uyaran varlığı ile ilgili olduğunu ifade etmişlerdir. Dolayısıyla işitme kayıplılar dili çözümü konusunda sıkıntı yaşadıklarından dolayı, bir konuyu anlamlandırarak bilişsel süreçlerden geçirip bunu geri yansıtma da zor olmaktadır.

Liseye geçiş döneminde Ali Bey, Ayşe'yi sözlü diline ve sosyal gelişimine destek olur düşüncesi ile normal işitenlerin lisesine almıştır. Bir süre sonra öğretmenlerin işitme kayıplı çocuklara normal gelişim gösteren çocuk gibi davranmadıklarını sınav sorularını önceden verdiklerini ve kızının yine işitme kayıplı çocuklarla birlikte vakit geçirdiğini belirterek bunun mümkün olmadığına karar vermiştir. Lise ikinci sınıfta Ayşe, işitme kayıplıların gittiği okula geri dönmüştür. Bu noktada işitme kayıplı bir çocuk için önemli olanın, en az kısıtlayıcı ortam içerisinde bulunması olduğu bilinmelidir (Ertürk Mustul ve Doğan, 2021; Marschark ve Knoors, 2012).

Ayşe on beş yaşındayken koklear implant ameliyatı gündeme gelmiştir. Doktor Ayşe'nin kulak yapısının ve işitme sinirlerinin koklear implant ameliyatı için uygun olduğunu, ameliyat olabileceğini söylemiştir. Fakat aile, karşılarında koklear implant ameliyatı olmuş, iyi örnek oluşturabilecek birileri olmadığı için çekimser kalmıştır. Ameliyatın risklerinden ve başarı garantisinin olmamasından dolayı ameliyat olma kararını almada güçlük çeken ailelerin varlığı Isarin vd., (2015) çalışmasında da yer almaktadır.

Yetişkinlik dönemi

Ali Bey asıl sorunların Ayşe'nin yetersiz dil gelişiminden dolayı üniversiteye geçtikten sonra başladığını belirtmiştir. Ülkemizde üniversite okuyan işitme kayıplı öğrenciler ile ilgili araştırmalar olmamakla birlikte farklı engel türlerine sahip bireyler için yapılmış araştırmalar da sınırlıdır. Var olan üç çalışmaya bakıldığında (Burcu, 2002; Sarı, 2005; Sevinç ve Çay, 2017), engelli bireyler ve aileleri özellikle fiziksel düzenlemeler, akademisyenlerin yetersiz bilgileri, sosyal izolasyon gibi güçlüklerle karşılaşmaktadırlar. Sosyal çevreden soyutlanma, yani "sosyal izolasyon", herhangi bir engele sahip bireyin kendisini kurtulması zor bir yalnızlığın içerisine çektiğini göstermektedir (Younghusband, 1970; akt: Mengi, 2019).

Ali Bey, işitme kayıplıların dil gelişimlerinin buna bağlı olarak akademik gelişimlerinin pozitif yönde seyredebilmesi için sözlü dil ile eğitimin yanında, işaret dilinin de kullanılması beklentisinden bahsetmiştir. İşitme kayıplı çocukların bireysel farklılıklarını göz önüne alarak birbirlerinden farklı ihtiyaçlarına hizmet eden yöntemlerin kullanılması yerine eğitimde tek bir yöntemin kullanılması bireylerin başarısını aşağı çekebilmektedir (Cengiz, vd., 2016). Fakat işitme kayıplı çocukların gittiği okulda doğal işitsel sözel yöntemle verilen eğitimin tüm gerekleri çalışan öğretmenlerin tamamı tarafından tutarlı şekilde yerine getirilmekte ve çocuklara pozitif çıktılar olduğu görülmektedir (Polat, 1995).

e-Kpss/ iş hayatı

Ali Bey, e-Kpss döneminde farklı türden engele sahip bireylerin aynı sınava tabi tutulduklarını ve bunun aralarında haksız bir rekabete sebep olduğunu belirtmiştir. Bu durumu ilgili yerlere anlattıklarını ve devletten beklentilerinin bu ayrımı iyi yapmaları yönünde olduğunu ifade etmiştir. 2012 yılında 'Özürlü Memur Seçme Sınavı (ÖMSS)' olarak bilinen sınavların engel türlerine göre öğrenme, dil gelişimi ve iletişim seviyeleri dikkate alınarak adayların bilgi, yetenek ve becerilerini ölçecek şekilde düzenlenmesine karar verilmiştir. 2012 yılında yapılan ilk ÖMSS'den sonra, özürlü kelimesi yerine engelli kelimesinin kullanımı kanun maddelerince düzenlenerek ÖMSS'nin ismi 'Engelli Kamu Personeli Seçme Sınavı (e-Kpss)' olarak değiştirilmiştir (T.C. Resmi Gazete, 2015). Ayşe e-Kpss'den 61 puan alarak üçüncü atamada devlet memuru olarak atanmıştır.

Ayşe, çalıştığı dönemde koklear implant ameliyatı olma isteğinden bahsetmiştir. Fakat Ali Bey ameliyatın risklerinden dolayı bu sürece hala olumsuz yaklaştıklarını belirtmiştir. Kendi doktorları geç yaşta yapılan koklear implant ameliyatlarının işitme kayıplı çocukların dil gelişimlerine etkisinin çok az veya hiç olmadığını söylemiş ve ameliyatın yararsız olacağını belirtmiştir. Alanyazında yer alan kaynaklar da ileri veya çok ileri derece işitme kaybı olan çocukların özellikle 0-24 ay aralıklarında cihazlandırılmasının önemli olduğunu söylemektedir (Haensel vd., 2005; Tait vd., 2007; Turan vd., 2012). Harrison vd. (2005) ve Morrison (2015) geç ve erken dönem koklear implant ameliyatı olan çocukların gelişim çıktılarına baktıklarında, koklear implant olmanın evrensel bir zamanı olmadığı fakat beyin plastisitesinin (nörosinirsel bağlantıların) daha fazla olduğu dört yaşa kadarki dönem içerisinde yapılmasının dil gelişimine olumlu çıktıları olacağını belirtmişlerdir. Tait vd. (2007) bir yaşından önce implant olan işitme kayıplı çocukları, normal işiten çocuklar ile karşılaştırdıkları çalışmalarında iki grubun ilerleyen dönemdeki sözlü dilleri arasında çok fark olmadığı sonucuna ulaşmışlardır. Bu da işitme kaybı tanısı alan çocuğun hemen implant yapılmasının dil gelişimi üzerindeki etkisini göstermektedir. Fakat Ayşe koklear implant ameliyatını tüm olumsuz görüşlere rağmen yaptırmış ve Nucleus 6 cihazı kullanmaya başlamıştır. Ameliyat sonrası Ayşe, kulak arkası cihaz ile koklear implant kullanımları arasındaki farkı babasına, önceden duyamadığı ağaçların hışırtı seslerini bile duyabildiği şeklinde açıklamıştır. Fakat Ali Bey, duymanın anlamak olmadığını ve duyduğu sesleri anlamlandırabilmesi için Ayşe'nin çok çalışması gerektiğini söylemektedir.

Tüm bulgular göz önüne alındığında; Ayşe'nin birincil bakıcısı ve akademik destekçisinin baba olduğu düşünülmektedir. Aynı zamanda normal işiten yaşlılarından geride bir dil gelişimi gösteren Ayşe'nin, bu durumuna işitme kaybının etkisinin olduğu, bunun yanı sıra özellikle koklear implant ameliyatının çok geç yapılmasının etkisi yadsınamaz bir gerçektir.

Etik Kurul Onayı: Bu alışma için etik kurul onayı Anadolu Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü'nden alınmıştır.

Yazarların Katkıları: Fikir – C.A., Y.U.; Tasarım –C.A., Y.U.; Denetim – Y..; Veri Toplama ve İşleme – C.A.; Analiz ve Yorum – C.A., Y.U.; Literatür Taraması – C.A., Y.U.; Yazan – C.A., Y.U.; Eleřtirel İnceleme – Tüm yazarlar.

Hasta Onamı: Katılımcılardan bilgilendirilmiş onam alınmıştır.

Hakem değerlendirmesi:

ıkar atışması: Yazarların ifşa edecek herhangi bir çıkar atışması yoktur.

Finansal Destek: Yazarlar bu çalışma için herhangi bir finansal destek almadıklarını beyan etmişlerdir.

Kaynakça

- Acar, F.M., Turan, Z. & Uzuner, Y. (2020). Being the father of a child who is deaf or hard of hearing: A phenomenological study of fatherhood perceptions and lived experiences in the Turkish context. *American Annals of the Deaf*, 165(1), 72-113.
- Akçamete, G. ve Kargın, T. (1996). İşitme Engelli Çocuğa Sahip Annelerin Gereksinimlerinin Belirlenmesi. *Özel Eğitim Dergisi*, 2(2), 7-24. Kazak, A.E. & Marvin, R.S. (1984). Differences, difficulties and adoption: Stress and social networks in families with handicapped child. *Family Relations*, 33, 67-77.
- Akın, Ö., Tezer, N., Şahin, R. & Akar, F. (2009). Geç Yaşta Koklear İmplant Uygulamasının Geç Dönem Sonuçları. *Çukurova Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 3(36), 81-91.
- Aksoy, A.B. & Tatlı, S. (2019). Okul Öncesi Dönem Çocuğu Olan Babaların Çocuklarıyla Olan İlişkileri İle Babalık Rolü Algıları Arasındaki İlişkinin Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi. *ÇKÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 10(1), 1-22.
- Akyol, A., Taştepe, T., Aydos, S. & Yavuz, E.C. (2017). Erken Çocukluk Dönemindeki Çocukların Oyunlarında Babanın Rolü. *Sosyal Bilimler Dergisi*, 4(12), 445-458.
- Altın, M. (2014). *Bireysel görüşme yöntemiyle babalık görev algısının incelenmesi* [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. İstanbul: İstanbul Arel Üniversitesi.
- Atkinson, R. (1998). The life story interview. *Sage University Papers Series on Qualitative Research Methods*, 44. Thousand Oaks, CS: Sage.
- Atmaca, U. & Uzuner, Y. (2020). Özel Eğitim ve Rehabilitasyon Merkezlerinde Çalışan Öğretmenlerin İşitme Kayıplı Bireylere Verilen Destek Hizmetlerine İlişkin Görüşlerinin İncelenmesi: Fenomenolojik Araştırma. *Eğitimde Nitel Araştırmalar Dergisi*, 8(4), 1214-1248.
- Aydın, A. (2003). *The effect of father involvement training on the fathers' involvement level and perceptions of their fathering roles* [Unpublished master's thesis]. Middle East Technical University.
- Baruch, G.K. & Barnett, R.C. (1983). *Correlates Of Fathers' Participation In Family Work: A Technical Report*, Working Paper No: 106. Erişim adresi: <https://files.eric.ed.gov/fulltext/ED262859.pdf>
- Başaran, İ.E. (2011). *Anne, Baba ve Eğitimciler için Çocuk Psikiyatrisi* (1. Basım). İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Beatty, D. & King, A. (2008). Supporting fathers who have a child with a disability: The development of a new parenting program. *Groupwork*, 18(3), 69-87.
- Bekar, R., Uzuner, Y. ve Çolaklıoğlu, O. (2021). İşitme kayıplı çocuğu olan annelerin çocuklarına ilişkin gereksinimler ve destekler hakkındaki görüşlerinin incelenmesi. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi*, 22(1), 31-59.
- Beşpınar, F.U. & Beşpınar, T.Z. (2017). Türkiye'de Hane Halkı Yapıları Ve Evlilik Pratiklerinde İkili Resim: Geleneklerin Yanı Sıra Değişimin Yansımaları. *Nüfusbilim Dergisi*, 39, 109-149.
- Biber, K. (2016). Perceptions of father involvement among turkish fathers with pre-school children. *Journal of Education and Training Studies*, 4 (6), 115-126.
- Bonney, J.F., Kelly, M.L. & Levant, R.F. (1999). A Model of Fathers' Behavioral Involvement in Child Care in Dual-Earner Families. *Journal of Family Psychology*, 13(3), 401-415.
- Bronte-Tinkew, J., Carrano, J., Horowitz, A. & Kinukawa, A. (2008). Involvement Among Resident Fathers and Links to Infant Cognitive Outcomes. *Journal of Family Issues*, 29(9), 1211-1244.
- Brown, D. (2007). *Principles of Language Learning and Teaching*. New York: Pearson Education. Burcu, E. (2002). Üniversitede Okuyan Özürlü Öğrencilerin Sorunları: Hacettepe - Beytepe Kampüsü Öğrencileri Örneği. *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 19(1), 83-103.

- Çağdaş, A. (2015). Anne-Baba-Çocuk İletişimi. (3. Baskı). Ankara: Eğiten Kitap.
- Caldera, Y.M. (2014). Paternal Involvement and Infant-Father Attachment: A Q-Set Study. *Fathering A Journal of Theory Research and Practice about Men as Fathers*, 2(2),191-210.
- Carrillo, S., Bermúdez, M., Suárez, L., Gutiérrez, M.C. & Delgado, X. (2016). Father's perceptions of their role and involvement in the family: A qualitative study in a colombian sample. *Revista Costarricense de Psicología*, 35 (2), 101-118.
- Cengiz, U.C., Yayan, E.H., Ercan, M.K., Kolcu, D. & Akgül, F. (2016). *İşitme Engelli Çocuklarda Dil Kazanımı ve Konuşma Eğitimi*. I. International Congress on Woman and Child Health and Training, Kocaeli, Türkiye.
- Clark, M. (2007). *A practical guide to quality interaction with children who have a bearing loss*. San Diego, CA: Plural Pub.
- Çolaklıoğlu, O., Turan, Z. & Uzuner, Y. (2019). Kardeşim işitme kayıplı: Bir yaşam öyküsünün incelenmesi. *Eğitimde Nitel Araştırmalar Dergisi*, 7(3), 967-993.
- Cole, A.L. (1994). Doing life history research. In theory and in practice. Paper presented at the Annual Meeting of the American Educational Research Association. 4-8 April, New Orleans.
- Creswell, J. W. (2021). *Nitel Araştırma Yöntemleri*. (Çev: M. Bütün, S.B. Demir). (6. Baskı). Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Crinic, K.A., Greenberg, M.T., Ragozin, A.S., Robinson, N.M. & Basham, R.B. (1983). Effects of stress and social support on mothers and premature and full-term infants. *Child Development*, 54, 209- 217.
- Demirel, E.E.E. (2016). Dil gelişimi ve kuramları. N. Sargın, S. Avşaroğlu, A. Ünal (Ed.), *Eğitimden Psikolojik Yansımalar* (s. 125-134). Konya: Çizgi Kitabevi.
- Doğan, M., Tüfekçioğlu, Ü. ve Er, N. (2013). Normal Gelişim Gösteren ve İşitme Kayıplı Çocuklarda Erken Müdahalenin Bilişsel Performanstaki Rolü: Çalışma Belleği ve Kısa Süreli Bellek. *International Journal of Early Childhood Special Education (INT-JECSE)*, 5(2), 70-106.
- Ely, R., Gleason, J.B., Narasimhan, B. & McCabe, A. (1995). Family talk about talk: Motherslead the way. *Discourse Processes*, 19, 201-218.
- Ertürk Mustul, E. & Doğan, M. (2021). İşitme kaybı olan çocuklarda yürütücü işlevler araştırmaları üzerine bir sistematik derleme. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi*, 1-25.
- Etherington, K. (2006). Understanding drug misuse and changing identities:A life story approach. *Drugs: Education Prevention and Policy*, 13(3), 233-245.
- Fowler, S., Schwartz, I. ve Atwater, J. (1991). Perspectives on the transition from preschool to kindergarten for children with disabilities and their families. *Exceptional Children*, 58, 136-145.
- Girgin, M.C. (2006). İşitme Engelli Çocukların Konuşma Edinimi Eğitiminde Dinleme Becerilerinin Önemi. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi*, 7(1), 15-28.
- Glesne, C. (2020). *Nitel Araştırmaya Giriş*. (Çev: A. Ersoy, P. Yalçinoğlu). (6. Baskı). Ankara: Anı yayıncılık.
- Güngörmüş-Özkardeş, O. (2010). *Baba olmak*. İstanbul: Remzi Yayınevi.
- Güngörmüş-Özkardeş, O. ve Arkonaç, S. (1998). İki Farklı Eğitim Düzeyinde Baba Olma Algısı. *M.Ü. Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 10, 253-263.
- Haensel, J. , Engelke, J.C., Ottenjann, W. & Westhofen, M. (2005). Long-term results of cochlear implantation in children. *Otolaryngology - Head and Neck Surgery*, 132(3), 456-458.

- Hains, A.H., Fowler, S.A. ve Chandler, L.K. (1987). *Planning school transitions: Family and professional collaboration*. Washington, D.C. Handicapped Children's Early Education Program. (ERIC No: ED291219).
- Harrison, R.V., Gordon, K.A. ve Mount, R.J. (2005). Is There a Critical Period for Cochlear Implantation in Congenitally Deaf Children? Analyses of Hearing and Speech Perception Performance after Implantation. *Developmental Psychobiology*, 45(3), 252-261.
- Hintermair, M. (2006). Parental resources, parental stress, and socioemotional development of deaf and hard of hearing children. *Journal of Deaf Studies and Deaf Education*, 11(4), 493-513.
- İçyüz, R. (2021). Aile ve Sorumlulukları. S.T. Aslan (Ed.), *Özel Gereksinimli Çocuğu Olan Anne-Baba El Kitabı Serisi, İşitme Yetersizliği* (s. 83-99). Ankara: Eğiten Kitap.
- Isarin, J., van Zadelhoff, I., Wolters-Leermakers, N., Speksnijder-Bregman, M., Hannink, M. & Knoors, H. (2015). A World of Difference. Parental Perspectives on Cochlear Implantation in Deaf Children with Additional Disabilities. *Deafness & Education International*, 17(4), 219–230.
- Jackson, C.W. & Turnbull, A. (2004). Impact of deafness on family life: A review of the literature. *Topics in Early Childhood Special Education*, 24(1), 15-29.
- Kaner, S., Bayraklı, H. & Güzeller, C.O. (2011). Anne-Babaların Yılmazlık Algılarının Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi*, 12(2), 63-78.
- Karacan, E. (2000). Bebeklerde ve Çocuklarda Dil Gelişimi. *Klinik Psikiyatri*, 3, 263- 268.
- Kargın, T., Akçamete, G. ve Baydık, B. (2001). Okul öncesi yaşta işitme engelli çocuğu bulunan ailelerin anasınıfına geçiş sürecindeki gereksinimlerinin belirlenmesi. *Özel Eğitim Dergisi*, 3(1), 13-24.
- Kublay, D. & Oktan, V. (2015). Evlilik Uyumu: Değer Tercihleri ve Öznel Mutluluk Açısından İncelenmesi. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 5 (44), 25-35.
- Küçükler, S. (2006). The family focused early intervention programme: Evaluation of parental stress and depression. *Early Child Development and Care*, 176(3-4), 329-341.
- Kuzucu, Y. (2011). Değişen Babalık Rolü ve Çocuk Gelişimine Etkisi. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 4 (35), 79-91.
- Lam, C.B., McHale, S.M. ve Crouter, A.C. (2012). Parent–Child Shared Time From Middle Childhood to Late Adolescence: Developmental Course and Adjustment Correlates. *Child Development*, 83(6), 2089-2103.
- Lamb M.E. (2010). How do fathers influence children's development? let me count the ways. M. E. Lamb (Ed.), *The role of the father in child development (5th edition)* (s. 1-26). New Jersey: John Wiley & Sons, Inc.
- Lewis, T.E. (1999) *Fathers' involvement and perceptions of childrearing in two-parent families* [Unpublished doctoral thesis]. Tennessee: The University of Memphis.
- Longo, D.C. & Bond, L. (1984). Families of the handicapped child: Research and Practice. *Family Relations*, 33, 57-65.
- Mahoney, G. & Wheeden, C.A. (1997). Parent-child interaction-the foundation for family-centered early intervention practice a response to Baird and Peterson. *Topics in Early Childhood Special Education*, 17(2), 165-184.
- Mahoney, G. (2009). Relationship focus intervention (RFI): Enhancing the role of parents in children's developmental intervention. *International Journal of Early Childhood Special Education*, 1(1), 1-16.

- Marschark, M. & Spencer, P.E. (2006). Spoken Language Development of Deaf and Hard-of-Hearing Children: Historical and Theoretical Perspectives. P.E. Spencer ve M. Marschark (Ed.), *Advances in the spoken language development of deaf and hard-of-hearing children* (s. 3–21). Oxford University Press.
- Marschark, M. ve Knoors, H. (2012). Educating deaf children: Language, cognition, and learning. *Deafness & Education International*, 14(3), 136-160.
- May, C., Chai, L.K. & Burrows, T. (2017). Parent, Partner, Co-Parent or Partnership? The Need for Clarity as Family Systems Thinking Takes Hold in the Quest to Motivate Behavioural Change. *Children*, 4(29), 1-9.
- McHale, S.M. & Huston, T.L. (1984). Men and Women as parents: sex role orientations, employment and parental roles with infants. *Child Development*, 55, 1349-1361.
- McNeil, M. & Chabassol, D. (1984). Paternal Involvement in the Programs of Hearing-Impaired Children: An Exploratory Study. *Family Relations*, 33(1), 119-125.
- Mengi, A. (2019). Engelli Öğrencilerin Üniversite Eğitimi Sürecinde Karşılaştığı Güçlükler: Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Örneği. *Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 16(1), 147- 170.
- Mercan, Z. & Tezel Şahin, F. (2017). Babalık Rolü ve Farklı Kültürlerde Babalık Rolü Algısı. *Uluslararası Erken Çocukluk Eğitimi Çalışmaları Dergisi*, 2(2), 1-10.
- Morrison, G.S. (2015). *Early Childhood Education Today* (13th edition). England: Pearson.
- Mücevher, M.H. (2020). Anlatı Ve Hayat Hikâyesi Araştırmaları. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 25(3), 277-295.
- Mueller, T.G. & Buckley, P.C. (2014). The Odd Man Out: How Fathers Navigate the Special Education System. *Remedial and Special Education*, 35(1) 40–49.
- Newland, L.A., Coyl-Shepherd, D.D. & Paquette, D. (2012). Fathers and development: new areas for exploration. *Early Child Development and Care*, 183(6), 735-745.
- Özşenol, F., Işıkhhan, V., Ünay, B., Aydın, H.İ., Akın, R. & Gökçay, E. (2003). Engelli Çocuğa Sahip Ailelerin Aile İşlevlerinin Değerlendirilmesi. *Gülhane Tıp Dergisi*, 45(2), 156 – 164.
- Pipp-Siegel, S., Sedey, A.L. & Yoshinaga-Itano, C. (2002). Predictors of parental stres in mothers of young children with hearing loss. *Journal of Deaf Studies and Deaf Education*, 7(1), 1-17.
- Polat, F. (1995). İşitme Engellilerin Eğitiminde Kullanılan Yöntemler. *Özel Eitim Dergisi*, 2(1), 24-32.
- Radin, N. & Goldsmith, R. (1983). *Predictors of father involvement in Childcare*. Paper presented at the Biennial Meeting of the Society for Research in Child Development. (ERIC number: Ed 248 031).
- Rice, M.L. ve O'Brien, M. (1990). Transitions: Times of change and accommodation. *Topics in Early Childhood Special Education*, 9 (4), 1-14.
- Roberts, D., Coakley, T.M., Washington, T.J. & Kelley, A. (2014) Fathers' perspectives on supports and barriers that affect their fatherhood role. *SAGE Open*, 4 (1), 1-10.
- Şahin, H. & Demiriz, S. (2014). Beş Altı Yaşında Çocuğu Olan Babaların, Babalık Rolünü Algılamaları İle Aile Katılım Çalışmalarını Gerçekleştirmeleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 18(1), 273-294.
- Sarı, H. (2005). Selçuk Üniversitesi' nde Öğrenim Gören Bedensel Engelli ve Görme Engelli Öğrencilerin Karşılaştıkları Sorunlar ve Çözümüne Yönelik Çağdaş Öneriler, *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 13, 335-355.

- Şen, F.M. (1991). *İşitme engelli kardeşi olan çocukların psikolojik durumlarının incelenmesi* [Yayınlanmamış Uzmanlık Tezi]. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Eğitimde Psikolojik Hizmetler Anabilim Dalı, Ankara.
- Sevinç, İ. & Çay M. (2017). Fiziksel Engelli Bireylerin Üniversite Eğitimi Sırasında Karşılaştıkları Sorunlar (Akdeniz Üniversitesi Örneği). *Selçuk Üniversitesi Sosyal ve Teknik Araştırmalar Dergisi*, 13, 219-238.
- Szarkowski, A. & Brice, P.J. (2016). Hearing Parents' Appraisals of Parenting a Deaf or Hard-of-Hearing Child: Application of a Positive Psychology Framework. *Journal of Deaf Studies and Deaf Education*, 21(3), 249–258.
- T.C. Resmi Gazete. Kamu Personeli Genel Tebliği. 07.07.2018. Sayı:30471, Başbakanlık Basımevi, Ankara.
- T.C. Resmi Gazete. Kamu Personeli Genel Tebliği. 08.02.2015. Sayı:29261, Başbakanlık Basımevi, Ankara.
- Tait, M., Raeve, L.D. ve Nikolopoulos, T.P. (2007). Deaf children with cochlear implants before the age of 1 year: Comparison of preverbal communication with normally hearing children. *International Journal of Pediatric Otorhinolaryngology*, 71(10), 1605-1611.
- Tait, M.E., Nikolopoulos, T.P. & Littman, M.E. (2007). Age at implantation and development of vocal and auditory preverbal skills in implanted deaf children. *International Journal of Paediatric Otorhinolaryngology*, 71(4), 603-610.
- Tepe, E.E. & Demir A.S. (2019) Babaların Çocuk Bakımına Katılımında Kendi Annelerinin Etkisi Üzerine Bir Çalışma: Sakarya İli Örneği. *Uluslararası Folklor Akademi Dergisi*, 1 (2), 121 -140.
- Tezel-Şahin, F. & Özbey, S. (2007). Aile Eğitim Programlarına Baba Katılımının Önemi. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 18 (1), 39-48.
- Tüfekçioğlu, U. (2005). Çocuklarda İşitme Kaybının Etkileri. U. Tüfekçioğlu (Ed.), *İşitme, konuşma ve görme sorunu olan çocukların eğitimi* (3. Baskı) (s. 1- 46). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi.
- Tüfekçioğlu, U. (2007). Çocuklarda İşitme Kaybının Etkileri. U. Tüfekçioğlu (Ed.), *İşitme, konuşma ve görme sorunu olan çocukların eğitimi* (5. baskı) (s. 1-46). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi.
- Turan, Z. (2000). Çok İleri Derecede İşitme Kayıplı Çocuklar İçin Kelime Ayırtma Beceri Testinin Geliştirilmesi. *Anadolu Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 10(2), 195-204.
- Turan, Z. (2016). Cochlear Implanted Deaf Children with Additional Disabilities: The Mother's Perspective. *International Journal of Medicine and Medical Sciences*, 8(7), 66–74.
- Turan, Z., Taşkiran- Küçüköncü, D., Cankuvvet, N. ve Yolal, Y. (2012). Koklear implant ve işitme cihazı kullanan işitme kayıplı çocukların dil ve dinleme becerilerinin değerlendirilmesi. *Gülhane Tıp Dergisi*, 54, 142-150.
- Ünlü, Ş. (2010). *Being Fathered And Being A Father: Examination Of The General Pattern Of Turkish Fathers' And Their Own Fathers' Involvement Level For Children Between The Ages Of 0-8* [Unpublished master's thesis]. Ankara: Middle East Technical University.
- Ünüvar, P. (2008). *Babaların 3-6 Yaş Grubu Çocuklarıyla Geçirdikleri Zamanın Niteliğini Belirleme ve Geliştirme* [Doktora tezi]. Konya: Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Wall, G. ve Arnold, S. (2007). How Involved Is Involved Fathering? An Exploration of the Contemporary Culture of Fatherhood. *Gender & Society*, 21(4), 508-527.

- WHO (2021). *World Health Organization*. <https://www.who.int/en/news-room/fact-sheets/detail/deafness-and-hearing-loss> (Erişim Tarihi: 02.11.2021)
- Yalçınöz, B. (2011). *From Being A Son To Being A Father: An Intergenerational Comparison Of Fatherhood In Turkey* [Unpublished master's thesis]. İstanbul Bilgi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Yazarlar

Cansu ARSAN
İşitme kayıplı öğrenciler

Yıldız UZUNER
İşitme kayıplı öğrenciler, öğretmen eğitimi, nitel ve eylem araştırması yöntemleri.

İletişim

Cansu ARSAN
E-mail: arsancansu@gmail.com

Yıldız UZUNER, Prof. Dr.
E-mail: yuzuner@anadolu.edu.tr